

Til
Sør-Varanger menighetsråd v/ Tor Øystein Seierstad.
P.boks 264
9915 Kirkenes

Nord- Hålogaland bispedømme v/
Tore Halvorsen
Conrad Holmboes veg 20/P.boks 790
9011 Tromsø

OVF-Opplysningsvesenets fond
P.boks 535 Sentrum
0105 Oslo

2010-12-20

Vitalisering av samisk kirkeliv i Sør-Varanger

Vedlagt følger rapport fra Sami salbmálavlujoavku, Matta Varjât / Samisk salmesanggruppe, Sør-Varanger. Sami Salbmálavlujoavku har mottatt midler fra Opplysningsvesenets fond og fra Nord-Hålogaland bispedømme. Midlene er søkt gjennom Sør-Varanger menighet. Rapporten gir en oversikt over det arbeidet som har vært gjort i tidsrommet 1999 – 2010.

Med hilsen
Annemarie Kjeldsø
Sign.
Sami salbmálavlujoavku

Vitalisering av samisk kirkeliv i Sør-Varanger

Rapport fra prosjektet; Sami salbmavlujoavku, Matta Varjjat /Samisk salmesanggruppe i Sør-Varanger. 01.01.1999 - 30.06. 2010.

Samisk som kirkespråk i Sør-Varanger

De første prestene i Sør-Varanger prestegjeld var pålagt å lære seg samisk. Dette opphørte i 1918. Siden den gang har det fra 1970-tallet sporadisk vært holdt samiske gudstjenester i kommunen. Samene i Sør-Varanger har vært uten samisk prest i fast stilling siden 1918. Først i 1971 ble det lyst ut en stilling for «spredtboende samer» i Nord-Hålogaland bispedømme. Behovet for en prest hadde vokst fram etter som fornorskningen bredte om seg slik at prestegjeldene som tidligere var definert som tospråklige, nå var så fornorsket at samisk som kirkespråk var falt bort. Da ingen meldte seg til stillingen ble den geistlige stillingen blant spredtboende samer fordelt på 5 prester i bispedømmet, deriblant sogneprest Kåre Kvammen som da var prest i Nesseby. Med midler fra denne stillingen har Kåre Kvammen virket som prest i den vitaliseringsprosessen som har pågått siden 1999 i Sør-Varanger. Den første samiske gudstjenesten i Kirkenes kirke siden 1920-tallet, med Kåre Kvammen som prest, ble holdt i forbindelse med feiringen av samefolkets dag 6. februar 1999.

Sami salbmavlujoavku/samisk salmesanggruppe

I 1998 ble Tove Lill Labahå Magga spurt av Samisk kirkeråd om å ta initiativet til arbeidet med å vitalisere samisk kirkeliv i Sør-Varanger. I samarbeid med Kåre Kvammen som prest og Annemarie Kjeldsø, som ble spurt om å ta det musikalske ansvaret, startet arbeidet i januar 1999. I februar 1999 besøkte Samisk kirkeråd Sør - Varanger og avholdt møte med Sør-Varanger menighet om satsing på samisk kirkeliv i kommunen. De var samtidig til stede ved gudstjenesten på samefolkets dag, 6. februar 1999.

Dette ble starten på ”Samisk salmesanggruppe i Sør-Varanger”. Strategiplanen for den norske kirke la til grunn samisk egendefinisjon som premiss for utvikling av samisk kirkeliv. Samer selv skulle på egne premisser finne fram til tradisjonene og videreutvikle liturgi og salmesang i rammen av gudstjenesten. Siden oppstarten har gruppa møttes jevnlig, ca. hver 14 dag, og det er i gjennomsnitt 10 personer som møter. Høsten 2007 ble Sami girkosearvi/Samisk kirkeforening dannet. Sami salbmavlujoavku/samisk salmesanggruppe er nå en del av Sami girkosearvi.

Dette er den arenaen samene har i kirka pr.i dag i Sør - Varanger.

Gudstjenestene

I år 2000 ble det gjort avtale med daværende biskop Ola Steinholdt om at det kunne forrettes 4 samiske gudstjenester pr.år i Sør-Varanger under ordningen « Geistlig tjeneste blant spredtboende samer». Dette betød at bispedømmerådet tok på seg utgiftene til prest, organist og eventuelt tolk til disse gudstjenestene. I 2005 ble 4 samiske gudstjenester pr.år innlemmet i gudstjenesteplanen for Sør-Varanger menighet; en familiegudstjeneste, allehelgengudstjeneste, gudstjeneste på palmesøndag og gudstjeneste i forbindelse med feiringen av samefolkets dag 6.februar. Gudstjenestene feires på flere steder i Sør-Varanger; Jarfjord, Neiden, Bugøyfjord, Sandnes og Kirkenes.

De fire gudstjenesteformene

Tove Lill Labahå Magga har definert 4 gudstjenesteformer som er utviklet i regi av sami salbmalavljuoavku/ samisk salmesanggruppe:

Det som blir benevnt som 4 samiske gudstjenester er i praksis 4 former for tospråklige samiske gudstjenester. Dette fenomenet har å gjøre med at samene som urfolk alltid har levd og alltid vil komme til å leve med sitt morsmål som et 2. språk i samfunnet, fordi det statsbærende folks språk alltid på samfunnsarenaer som kirka, blir definert som 1. språket. Det betyr at deres morsmål eller det språk som er deres 1. språk i hjemmet, ikke gis støtte i lokalsamfunnets offentlige institusjoner. Samene som bor i de kommuner som tilhører Indre Finnmark Prosti, har samiske læreplaner i skolen, og ligger innenfor forvaltningsområdet for samisks språkløv, har helt andre rammer for sin identitetsutvikling, enn de som bor i kommuner som ikke er innlemmet i disse ordningene.

I de opprinnelige samiske bosettingsområdene utenfor Indre Finnmark Prosti, er samisk språk ikke gitt noen institusjonell støtte, og av den grunn har vi i Sør-Varanger startet med prosjektarbeid for å sikre samene en institusjonell og formell støtte for samisk språk og kultur i menighetens gudstjenesteliv.

Dette utviklingsarbeidet har munnet ut i at vi i dag opererer med fire kategorier samiske gudstjenester:

1. Samiskdominert (samiskspråklig) gudstjeneste (med norske innslag)
2. Samisksdominert tospråklig (samisk-norsk) gudstjeneste
3. Norskdominert tospråklig (norsk – samisk) gudstjeneste
4. Norskdominert (norskspråklig) gudstjeneste (med samiske innslag)

Hvilke kategorier som blir brukt ved de 4 faste samiske gudstjenestene i dag, avhenger av hvilke samiskspråklige ressurser vi har, og hvilke rammer og formål gudstjenesten har. Dette anser vi for å være en inkluderende praksis, der vi bruker de samiskspråklige ressurser som er tilgjengelig, innenfor de rammer og den kontekst vi til enhver tid arbeider innenfor og har. Dette innebærer at vi kan avholde samiske gudstjenester som er til dels sterkt norskspråklige, uten at dette blir definert som uakseptabelt, selv om målet alltid vil være at samiske gudstjenester skal være samiskspråklige. Dette utviklingsarbeidet har skjedd som følge av et nært samarbeid med Samisk Kirkeråd, (Kirkerådet) og vært tema på møter i gruppa som har utarbeidet Plan for samisk kirkeliv. Målet er å handle inkluderende språklig, også når det samiske språk står svakt, og kirken og menigheten ikke har samiskspråklige medarbeidere som kan betjene menigheten ved Gudstjenestene.

Det vi har vektlagt, er å peke på at det å være samisktalende og kristen, ikke er så forskjellig fra å være norsktalende og kristen. Det som er forskjellig er den situasjonen der norsktalende samer må velge mellom å få høre bare samisk språk dvs morsmålet i kirken, eller å høre og bruke bare norsk. Vi har hatt et mål om å komme vekk fra en monospråklig ramme, der en bruker enten det ene eller det andre språket.

Da er det mulig for norskdominert tospråklige (samisk-norske) personer å delta fullverdig i Gudstjenesten ved å kunne synges på samisk, bruke den delen av det produktive samiske språket som beherskes, i utveksling av hilsninger m.m på samisk sammen med andre samer. Dette er av meget stor betydning for livskvalitet fordi det styrker den samiske identiteten. Dette er en inkluderende gudstjenestep praksis, som vi ønsker å videreutvikle i nært samarbeid med menigheten og menighetsrådet. De urfolksetiske prinsipper som ligger til grunn for dette urfolksarbeidet, må gjøres kjent og bli anerkjent på et bredere grunnlag, for at dette arbeidet i fortsettelsen skal bære frukter.

Prestetjenesten

Kåre Kvammen har, som vår samiske prest, ivaretatt det samiske perspektivet i sine prekener med både samisk språk og med erfaring og kunnskap til å formidle i en samisk kontekst. Når det har vært behov for det, har det vært hentet inn samiske prester utenifra. Prest i Sør-Varanger, Marit Plener Gran lærte seg samisk i 2002. Til hun flyttet herfra i 2008 deltok hun på flere av gudstjenestene.

Pr. i dag er det ingen prester lokalt, utenom pensjonert prest Kåre Kvammen, som kan ivareta det samiske perspektivet i gudstjenesten. Men det samarbeides hele tiden nært med prestene i menigheten i forbindelse med både planleggingen og gjennomføringen av gudstjenestene.

Musikken

Det musikalske arbeidet har vært ivaretatt av Annemarie Kjeldsø. Salmesangen har vært et viktig redskap i vitaliseringsprosessen. Musikken har som ingen annen kunstform evnen til å knytte fellesskap mellom mennesker, og gjennom salmesangen, til å uttrykke kristen tro i den enkelte troendes liv. I samisk salmesanggruppe har det vært lagt vekt på at den samiske stemmen høres. Det vil si at det gjøres plass til samisk sangtradisjon i gudstjenesten. Helt konkret betyr det at samiske salmer som har samisk tonespråk, og norske salmer som er oversatt til samisk og med et vestlig tonespråk synges på samisk måte; med sløyfer(ornamentikk). Gamle salmer synges gjerne litt langsomt. Det synges både uten og med akkompagnement. Musikken skal ikke dominere salmesangen. Den kan støtte opp under salmesangen med liggetoner, men vanlige arrangement, som eks. koralboka brukes også. Poenget er å ikke overdøve eller styre salmesangen, men la den få utvikle seg, og la musikken støtte opp om syngemåten. Hver enkelt styrer selv det personlige uttrykket; hvor det kjennes naturlig å synges med sløyfer. Dette utgjør en vesentlig forskjell fra den norske salmesangtradisjonen i kirka i dag.

Det er mulig å gjøre tilpasninger slik at det gis frihet til å sette et samisk preg på, i utgangspunktet, norske salmer.

Akkurat som i en norsk gudstjeneste er det naturlig å få synges på eget språk, og med et tonespråk til som harmonerer med språket. Det er alltid et forhold mellom et språks melodi og rytme og musikkens melodiske og rytmiske elementer. Særlig nært står folkemusikken. At språk og tonespråk samstemmer tenker man kanskje ikke så mye over når det synges eks. salmer i den norske gudstjenesten. Svært mange salmer som brukes i den samiske gudstjenesten i dag er oversatt fra norsk Nå er det er slett ikke uvanlig å låne musikk av hverandre. Det gjøres i stor stil. Men dette har ikke vært et valg for samene. Det har ikke vært mulig å utvikle samisk salmesang og liturgi i samme grad som norske salmer og liturgi p.g.a. tidligere tiders harde fornorskningsspolitikk. Derfor er det viktig å sette et større fokus på forbindelsene mellom språk, tonespråk og

arrangement til salmer og sanger. Halvdan Nedrejord og Frode Fjellheims arbeid med nye samiske liturgier og melodier til samiske salmer viser hvor viktig dette arbeidet er. Kunnskap og bevisstgjøring på dette feltet er viktig for å ta vare på kommunikasjonsformene i enhver kultur, her den samiske kulturen, også innafør kirka.

Den samiske syngemåten som salmesanggruppa har vitalisert legger premisser for hvordan salmesangen fremføres i gudstjenestene våre i dag. Det er viktig at dette blir tatt vare på. Den forteller noe om den sammenhengen musikken alltid står i og er en del av. Som for alle andre, som for samer, har salmesangen betydning for den enkeltes innerste sjelsliv I samisk salmesanggruppa har musikken vært viktig som en innfallsport til den felles historie, til de erindringer og minner som knytter folk sammen i tro og som gjør folk synlige for hverandre. Dette håper vi kan få være utgangspunktet for videre musikalsk fornying i samisk kirkeliv. Denne kunnskapen må ivaretas og dokumenteres. Rigoberta Menchu som fikk Nobels fredspris i 1992 sa det slik, at hun var kristen gjennom sin indianske kultur. Det er viktig å kunne sette musikken som brukes til gudstjenester og andre handlinger i kirka i en slik sammenheng, slik at det som ivaretas og som skapes nytt blir sant for dem det gjelder.

Samisk gudstjeneste i kvinneperspektiv for det samiske samfunn ble utviklet i 2004. Tove Lill Labahå Magga og Annemarie Kjeldsø var begge med i arbeidsgruppa for utviklingen av denne gudstjenesten. Dette er en gudstjeneste som er laget etter vedtak i Nemd for kvinne og likestillingsspørsmål i Den norske kirke. Magga satt i dette utvalget. Gudstjenesten ble, som den første i Norge, feiret i Kirkenes. Salmesanggruppa fungerte som forsangere, og en gruppe yngre kvinner deltok på gudstjenesteverksted og var på den måten med og utformet og ga innhold til gudstjenesten. Marit Plener Gran, Tove Lill labahå Magga og Annemarie Kjeldsø deltok på Mikkelmessia i Trondheim i 2005 og feiret denne gudstjenesten sammen med en gruppe samiske ungdommer. Dette er noe vi ønsker å kunne arbeide videre med i Sør-Varanger.

Samisk gudstjenesteutvalg

I 2002 ble Samisk gudstjenesteutvalg opprettet med representanter fra samisk salmesanggruppe, menighetsrådet og prestene. Presten fungerer som sekretær for gruppa, skriver referat og kaller inn til møter. Gudstjenesteutvalget rapporterer til menighetsrådet og tar opp saker som har betydning for samisk kirkeliv i kommunen.

Annet arbeid i regi av Sami salbmálavlujoavku/Sami kirkosearvi.

Vi har, i løpet av disse 11 årene, ved siden av å arbeide fram de 4 gudstjenestene pr.år i samarbeid med menigheten, hatt jevnlig kontakt med menighetene i Nesseby og Karasjok. I Karasjok kirke har salmesanggruppa vært forsangere ved utprøving av ny samisk liturgi og holdt salmesangkvelder i samarbeid med kirkeringen i Karasjok. I tillegg har vi jevnlig besøkt institusjoner i Sør-Varanger ; Wesselborgen, sykehjemmet, eldresenteret og samisk barnehage. Vi har også besøkt eldresenteret i Nesseby. Vi deltok ved samiske kirkedager i Enare i Finland 2009 og i Jokkmokk i Sverige i 2004. I Jokkmokk var vi spesielt invitert fordi de ønsket å løfta fram den samiske salmesangtradisjon. I regi av salmesanggruppa ble det både sunget salmer og holdt foredrag om hvordan musikk kan ha betydning som bærer av mening for oss. Etter invitasjon fra Leif Petter Grønmo i sameradioen har vi bidratt med salmesang til sameradioens andakter. Vi har også hatt samisk andakt på radioen ved hjelp av egne ressurser både til prest, tekstlesere og salmesang.

Sami girkosearvi har arrangert en åpen kveld med foredrag om Den hellige Trifon, ved Unni Sildnes. Flere fra salmesanggruppa deltok også ved en anledning som forsangere ved en samisk dåp. I 2005 fikk foreningen egen logo, utviklet av Silje Kjeldsø Nilsen.

Sami salbmavlujoavku /Sami kirkosearvi har vært selvhjulpne i mange sammenhenger. Vi har vært beriket med egen bussjåfør til våre mange turer, hatt tekstlesere, forsangere, tolk og klokker. I tillegg til samisk prest og ledere med pedagogisk(samfunns pedagogikk) og musikalsk(musikk og identitet) kompetanse.

Ringvirkninger av Sami salbmavlujoavku/Sami Girkosearvi

Det er ikke så lett å måle, det som ikke kan telles. Men vi får tilbakemeldinger om gode og nære opplevelser fra folk som har vært på gudstjenestene. Gudstjenestene er bra besøkt.

Ved siste menighetsrådsvalg kom en samisk representant, ei ung kvinne, inn i menighetsrådet i Sør-Varanger. Hun sitter nå i samisk gudstjenesteutvalg og er bindeleddet mellom utvalget og menighetsrådet. Leder for Sami girkosearvi sitter i samisk utvalg i bispedømmet. Det er også en vararepresentant til samme utvalg i bispedømmet fra Sør-Varanger.

Gjennom det arbeidet som er gjort; har vi nok bidratt til å sette fokus på både tradisjonsmusikk og ny samisk liturgi i gudstjenesten i både Karasjok og i Nesseby. Samt at det har vært viktig for oss å synliggjøre det samiske fellesskapet som avgjørende for å kunne gjøre dette arbeidet; det må være sant for noen. Alt som er gjort er i regi av samisk salmesanggruppe/ samisk kirkeforening.

Tove Lill Labahå Magga og Annemarie Kjeldsø har holdt foredrag på samiske verdikonferanser. Kjeldsø satt i «Nemd for gudstjenesteliv» i den nye kirkereformen, som konsultativt medlem fra samisk kirkeråd og var samtidig leder for ”Ressursgruppe for samisk kirkeliv”. Magga har bl. annet arbeidet aktivt med å utarbeide den nye planen for samisk kirkeliv og samisk trosopplæringsreform der ideer fra det arbeidet som er gjort i Sør-Varanger er tatt med.

Prosjektmidlene til Samisk salmesanggruppe opphørte våren 2010. Salmesanggruppa fikk fortsette sitt arbeid høsten 2010 med midler fra Sør-Varanger menighet. Midler til salmesanggruppa er tatt med i budsjettet for Sør-Varanger menighet for 2011.

Annemarie Kjeldsø
Musikalsk leder
Sami salbmavlujoavku ,Matta Varjjat

Kopi:
Samisk kirkeråd v/ Anne Dalheim og Tore Johnsen
Sør-Varanger kulturskole v/ rektor Liv Astrid Kvammen

ØKONOMI

Sami salbmavlujoavku har vært drevet siden januar 1999. I 3 år, fra 1999-2001 var det drevet på frivillig basis. I nye 3 år, fra 2002 – 2004 har prosjektet fått midler fra Opplysningsvesenets fond. Fra 2006 startet 3 nye prosjektår der midler ble tildelt fra Nord-Hålogaland bispedømme. Musikkansvarlig, Annemarie Kjeldsø, har hatt prosjektet i sin stilling i kulturskolen i Sør-Varanger og Sør-Varanger Menighet overførte midler til kulturskolen for denne tjenesten. Dette var et samarbeid mellom kulturskolen i Sør-Varanger og Sør-Varanger menighet. Kulturskolen dekket deler av utgiftene (sosiale utgifter) fra 2006-2008. Bl annet grunnet sykdom var det midler igjen etter de 3 årene. Pengene er ”strekt og tøyd” og har gjort det mulig å lønne musikalsk leder i et begrenset antall timer 2009 og våren 2010.

Det 3-årige prosjektet (2006-2008) var opprettet av Sør-Varanger menighet. Målet var, i løpet av de tre årene, å arbeide for å få fast betjening; samisk prest, diakon eller kateket som kunne betjene samene i Sør-Varanger. Samtidig skulle salmesanggruppa få fortsette sitt arbeid.

- **1999, 2000, 2001. Basert på frivillig arbeid**
- **2002, 2003, 2004. Midler fra Opplysningsvesenets fond .**
- **2005. Sannsynligvis uten midler.**
- **2006, 2007, 2008. 3 nye prosjektår med midler fra Bispedømmet.**
- **2009 og våren 2010. Et begrenset antall timer av de samme midlene fra Bispedømmet.**